

Toekomstvisie Bos en Samenleving

Een rijkere bos ten dienste van een rijkere samenleving

Welke bijdrage kunnen bossen leveren aan onze gezondheid, ons welzijn en onze welvaart? Op welke manier kunnen we deze maatschappelijke bijdrage waarborgen in de toekomst zonder in te boeten op de ecologische draagkracht en de biodiversiteit van onze bossen? Samen met experts uit de stedenbouw, ruimtelijke ordening, landbouwsector en de gezondheidszorg heeft het Bosforum in Vlaanderen het voorbije jaar hierop antwoorden geformuleerd. Deze staan in de 'Toekomstvisie Bos en Samenleving'.

schappij naar vraagt te kunnen blijven leveren, moet werk gemaakt worden van beter bosbehoud en van substantiële bosuitbreiding.

Beleidswerf 2: *Haal het bos uit zijn isolement en differentieer het bosbeleid. Houd rekening met het bestaan van verschillende types 'bos', waarbij dicht aaneengesloten bossen een andere benadering krijgen dan kleine bosnippers, geïsoleerde bomengroepen, kleine landschapselementen, bomen in een bewoonde omgeving. Kom daarbij tot een totaalvisie die de diverse types een eigen plaats en functie geeft. Ontwikkel een 'landschappelijke' visie waarin verschillende bostypes een plaats hebben in hun omgeving. Leg hierbij de link naar*

het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen (BRV) en maak gebruik van de landschapsbeelden die in sommige provincies worden ontwikkeld.

Bossen vormen een bepalend onderdeel van het landschap. Het bos mag dan ook niet los van zijn omgeving gezien worden. Een geïntegreerde visie op landschapsschaal kan winsten boeken voor biodiversiteit en ecosysteemdiensten. Ook kleine landschapselementen en stedelijk groen verdienen hierin een plaats.

Beleidswerf 3: *Ga na welke stappen moeten worden gezet om de negatieve impact van de globalisering en de klimaatverandering op onze bossen in te perken. Stimuleer onderzoek en kennisontwik-*

— Dries Van der Heyden en Bert De Somviele (BOS+)

> Het Bosforum is een initiatief dat experts uit de Vlaamse bos- en houtsector bij elkaar brengt en streeft naar een ambitieus multifunctioneel bosbeleid, gedragen door een evenwichtige toekomstvisie. We werken vanuit de vaststelling dat het bosbeleid in Vlaanderen de voorbije jaren in de marge geduwd werd, en dat het opnieuw meer naar het centrum van de besluitvorming zou moeten evolueren. Gestart als een initiatief uit de basis, verwierf het Bosforum gaandeweg de steun van de Vlaamse overheid. Een bijkomende meerwaarde was dat er voor de ontwikkeling van de Toekomstvisie zeer intensief is samengewerkt met actoren buiten de bossector. Door ook hun input op te nemen in de Toekomstvisie kon de multifunctionaliteit van bossen ten volle uitgespeeld worden. Bovendien resulteerde het proces op zich ook reeds in een zekere bewustwording bij die externe sectoren over de positieve effecten van bos. Uit deze visievorming kwamen elf concrete beleidswerpen naar voren, elf uitdagingen voor het bosbeleid en -beheer in Vlaanderen.

De ecologische functie van het bos

Beleidswerf 1: *Versterk verder de goede ecologische ontwikkeling van onze bossen. Vergroot het bosareaal. Zet daarbij in op uitbreiding van bestaande bossen, zodat zij alle functies ten volle kunnen ontwikkelen. Houd steeds voor ogen dat biodiversiteit een belangrijke voorwaarde is voor gezonde en duurzame bossen.*

Een hoge biodiversiteit en een goede ecologische ontwikkeling van de Vlaamse bossen zijn van essentieel belang om de risico's die bijvoorbeeld verbonden aan de klimaatverandering te temperen. Om de ecosysteemdiensten waar onze maat-

keling en integratie van nieuwe inzichten ter zake. Zet met het beleid in op weerbaarheid. Verhoog de variatie in soorten, leeftijd en structuur en draag zorg voor de ontwikkeling van goede bosbodems. Globalisering is onder meer verantwoordelijk voor een groeiend aantal pathogenen en invasieve exoten in onze natuur. Wijzigende temperaturen en extreme weersomstandigheden door klimaatverandering zullen een impact hebben op de soortensamenstelling en productiviteit van onze bossen. Het is belangrijk om ons hiertegen te wapenen en de gevolgen op een correcte manier in te schatten. Deze werf illustreert de behoefte aan wetenschappelijk onderzoek en een beleid dat dit steunt en deze kennis ook helpt implementeren op het terrein.

De productiefunctie van het bos

Beleidswerf 4: Zet in op het versterken van de band tussen de houtproductie uit Vlaamse bossen en de lokale en regionale markt. Een mogelijke aanzet daartoe kan geleverd worden door in te zetten op een rol van 'facilitator', die de Vlaamse markt, zowel inzake productie, verwerking als eindconsump-

tie kent en de houtverwerkende nijverheid koppelt aan datgene wat onze Vlaamse (bio)diverse bossen te bieden hebben. Maak een verbinding naar het beleidsveld economie, zodat ook van daaruit beleidsinstrumenten kunnen worden ingezet.

Een heldere visie en strategie met aandacht voor lokale economie en cascadering, waarbij hout bij de eerste verwerking systematisch wordt aangewend voor de meest hoogwaardige toepassingen, en pas in latere fases voor minder kwaliteitsvolle toepassingen, is momenteel nog zo goed als onbestaand. De houtproductie uit onze Vlaamse bossen kan veel beter dan nu het geval is gelinkt worden aan houtverwerking en -gebruik in onze regio. Een entiteit die het overzicht heeft op de delen van de lokale houtketen, opportuniteiten ziet en verschillende partners bijeenbrengt om lokaal geproduceerd hout te matchen met lokale verwerkers, kan hierin een stimulerende rol spelen. Onderzocht zou moeten worden of en hoe je in een geglobaliseerde en grotendeels geliberaliseerde economie de export van Vlaams rondhout kan en mag beperken en wat de consequenties daarvan zouden zijn.

De sociale-, milieu- & gezondheidsfuncties van het bos

Beleidswerf 5: Voer een actief beleid dat de bijdrage van bos, bomen en groen aan zowel de preventieve als de curatieve gezondheidszorg integreert. Bouw bruggen tussen het bos- en natuurbeleid en het gezondheidsbeleid. Zet in samenwerking met de gezondheidssector gezamenlijke projecten op als aanzet tot geïntegreerd beleid. Ga na welke positieve impact het inzetten op bos en groen kan hebben op de kosten binnen de gezondheidszorg.

De positieve impact van bos en bomen op onze gezondheid is aangetoond, maar in de praktijk is er momenteel nog weinig aandacht voor in Vlaanderen. Er is dus een zeer groot en nog verder te ontginnen potentieel om door middel van bos, bomen en groenvoorzieningen de volksgezondheid te verbeteren en de kosten van ons zorgsysteem te drukken. Een verstandig en doordacht bosbeleid met aandacht voor dit aspect kan op termijn leiden tot heel wat healing environments.

Beleidswerf 6: Groepeer de expertise rond toegankelijkheidsbeleid en pas dit beleid waar nodig aan. Doe dit in dialoog met beheerders en gebruikers, zodat er een maximaal draagvlak voor wordt gecreëerd. Houd bij het opstellen van toegankelijkheidsregels rekening met de factor 'nabijheid' en differentieer de regels mee op deze basis.

Een onrustwekkende trend, vooral bij kinderen, is de vervreemding van de natuur. Toch blijkt uit onderzoek dat kinderen eigenlijk heel graag in bos en natuur ravotten, maar er om diverse redenen nauwelijks de kans toe krijgen. Een betere toegankelijkheid van bestaande bossen en de realisatie van nieuwe bossen en speelgroen zijn dan ook broodnodig in het bosarme Vlaanderen, niet alleen voor onze kinderen maar ook om de zeer uiteenlopende vormen van recreatie die Vlamingen in de bossen en natuur willen kunnen beleven. Ook voor diverse kansengroepen zoals personen met een migratie-achtergrond, mensen met beperkte mobiliteit, personen in kansarmoede, is er nood aan bijkomende inspanningen om ook hen voldoende toegankelijke groenvoorzieningen te bieden. Het toegankelijkheidsbeleid moet echter wel rekening houden met alle functies van het bos. Daar is een aangepast instrumentarium voor nodig dat een vraaggestuurd beleid op maat toelaat, in dialoog met betrokkenen. We stellen vast dat de recente beslissing van de Vlaamse regering over "omgekeerde toegankelijkheid" – een soort *right of free access* in een deel van de openbare bossen – niet voldoet aan deze voorwaarden. De bos- en natuurbeheerders werden op geen enkel moment bij deze beslissing betrokken, en het toegankelijkheidsbeleid op twee sporen, verschillend afhankelijk van de beheerder/eigenaar van het bos, dat hierdoor ontstaat zal in de praktijk weinig werkbaar zal zijn. Het is dan ook aangewezen om deze beslissing, vooraleer ze definitief wordt, grondig terug te koppelen met de betrokken actoren, en bij te sturen waar nodig.

Het bos en zijn burenen

Beleidswerf 7: Zet, in overleg met de diverse actoren, een ambitieuze agenda op om te komen tot

Spelen in het bos is en blijft een favoriete activiteit van kinderen.

definitieve ruimtelijke bestemmingen binnen de Vlaamse open ruimte. Werk gebiedsgericht en systematisch. Maak voldoende mankracht, expertise en middelen vrij om dit proces binnen realistische termijnen tot een goed einde te brengen. Vraag hiertoe ook het engagement van de betrokken actoren. Stel, in overleg met de actoren, onafhankelijke (landschaps)regisseurs aan om de processen te begeleiden en tot een goed einde te brengen. Leg de link met het Beleidsplan Ruimte Vlaanderen.

Vlaanderen worstelt al vele decennia met een problematische ruimtelijke ordening waardoor de open ruimte in grote mate versnipperd en gedegradeerd is. Landbouw én bos en natuur zijn daar allebei het slachtoffer van, maar deze sectoren voeren hun pleidooi voor een beter bescherming van de Vlaamse open ruimte nog in gespreide slagorde. Nochtans kunnen landbouw- en bossector zeker samen winsten boeken op dit vlak, bijvoorbeeld door een beter nabuurschap te ontwikkelen, waarbij definitieve ruimtelijke bestemmingen vastgelegd worden die gebaseerd zijn op een duurzame gebiedsvisie en een kwaliteitsvolle inventarisatie en kartering. Op die manier wordt rechtszekerheid geboden aan de betrokkenen, en kunnen visies op lange termijn en vanuit een ruimtelijk consistente benadering ontwikkeld en gerealiseerd worden.

Beleidswerf 8: Breng het bos naar de bewoning (en niet de bewoning naar het bos). Zet sterk in op het verbossen en vergroenen van de beschikbare

openbare ruimtes in en rond steden en gemeenten. Streef ernaar om voor iedere stad of gemeente minstens een (speel)bos te voorzien. Zorg voor een goed evenwicht tussen de draagkracht van de bossen en de recreatie erin. Ontwikkel verbindingen tussen de (beboste) rand en de woonwijken. Stimuleer op gemeentelijk vlak opnieuw een 'vernatuurlijking' van particuliere tuinen door een beleid van positieve incentives. Breng zo mens en natuur terug dicht bij elkaar.

We zien het belang van stedelijk groen toenemen, maar dat verdient een veel sterkere ondersteuning vanuit het beleid. Het buitengebied wordt – ondanks de aangekondigde betonstop – nog steeds elke dag meerdere hectaren verder 'verhard'.

Uitdagingen voor het Vlaamse bosbeheer

Beleidswerf 9: Voer een actief beleid van ontsnippering op drie terreinen: fysieke ontsnippering, ontsnippering in beheer en ontsnippering in eigendom. Maak bij de ontsnippering van het beheer gebruik van de instrumenten in het natuurdecreet: stimuleer samenwerking tussen diverse types eigenaars en beheerders (privé, overheid, natuurverenigingen). Bij ontsnippering van het beheer hoort ook ontsnippering van de kennis. Stimuleer daarom ook de gezamenlijke kennisopbouw. Ga de versnippering in eigendom tegen door de uitverkoop van gronden van de overheden tegen te gaan, door een sterker aankoop- en financieringsbeleid en door de mogelijkheden van de instrumentenkoffer

te gebruiken.

Versnippering is misschien wel de grootste uitdaging voor de Vlaamse bossen. Dit omvat zowel de fysieke versnippering, als de eigendomsversnippering. Het privaat boscijendom in Vlaanderen beslaat ongeveer zestig procent van de totale bosoppervlakte, en is gemiddeld kleiner dan 1 hectare is. Dit stelt uiteraard belangrijke uitdagingen voor het beheer van deze bossen. Nieuwe strategieën zouden verouderde visies moeten wegwerken en de vele eigenaars en beheerders moeten verbinden om alle bossen op een professionele manier te beheren. Kennisopbouw en –spreiding zijn hierin onontbeerlijk. Bosgroepen zijn hiervoor cruciale instrumenten.

Beleidswerf 10: Ontwikkel een beleid gericht op het versterken van de houtproductie. Koppel dit aan een verbeterd ecologisch beheer. Betrek de exploitant hierbij. Ondersteun het investeren in nieuwe duurzame ontginnings technieken. Steun initiatieven om kennis en inzicht inzake houtproductie bij een breder publiek te stimuleren.

Net als bij de vorige beleidswerf, vormen de bosgroepen en exploitanten hier uiterst belangrijke schakels. Reeds in beleidswerf 4 zijn suggesties gedaan voor een verbeterde, meer duurzame organisatie van de houtverwerking. Een duurzame, lokale houtproductie is daar uiteraard het fundament van. De Vlaamse zelfvoorzieningsgraad moet hiervoor zeker worden opgetrokken, want nu bedraagt die slechts 5 à 8 procent.

Ook in de Vlaamse context verdient houtproductie een blijvende rol.

De bosfinanciering

Beleidswerf 11: Versterk de financiering van de verwerving van te bebossen gronden en het bosbeheer gericht op de realisatie van ecosysteemdiensten – door overheden, natuurverenigingen of particulieren. Creëer een bosuitbreidingsfonds. Link bosfinanciering aan maatschappelijke diensten (ecosysteemdiensten) en zet daarbij in op alternatieve financieringsbronnen. Spreek ook intensiever de mogelijke Europese middelen aan (zoals die voor Plattelandsontwikkeling (=PDPO)). Stimuleer ook lokale overheden om meer en beter bos te realiseren.

Als het gaat over financieringsmechanismen wordt vaak verwezen naar het boscompensatiefonds maar dat fonds remt alleen de ontbossing en kan niet voor uitbreiding zorgen. Een ambitieuzer beleid zou naast compensatie en beheer, ook moeten inzetten op betekenisvolle bosuitbreiding.

De reguliere subsidies voor bebossing of duurzaam bosbeheer volstaan niet om de grondwaardedaling bij bebossing of de realisatie van de ecosysteemdiensten te vergoeden aan de eigenaar. Het resultaat is dat er nauwelijks financiële incentive wordt gecreëerd om de private eigenaars te activeren voor de realisatie van de doelstellingen van het Vlaamse bosbeleid. Een oplossing is om subsidies te verhogen maar er kunnen ook alternatieve pistes ontwikkeld worden (subsidies vanuit andere sectoren, bv. klimaat of gezondheidszorg, publiek-private samenwerkingen, fiscale voordelen, ...).

Hoge grondprijzen vormen in Vlaanderen een bijkomstig probleem. Er moeten strategieën ontwikkeld worden om de grondprijzen beter in toom te houden.

Momentum voor een nieuwe start

Hoewel visievorming een waardevol proces is, zijn visieteksten al te vaak documenten die na publicatie nog amper worden bekeken. Met de 'Toekomstvisie Bos en Samenleving' is echter een momentum gecreëerd dat we verder willen valoriseren. De bossector zelf, maar ook de overheid, de jeugdbeweging, de landbouw, de industrie, de bouwsector, de gezondheidssector en de academische wereld droegen bij tot deze visie, waardoor het de meest gedragen blik op de toekomst van het Vlaamse bos is die ooit werd uitgewerkt. Een kans voor de Vlaamse bossen die hopelijk met beide handen gegrepen wordt. De komende jaren zal het Bosforum dan ook intensief inzetten op het communiceren van de Toekomstvisie aan relevante doelgroepen, niet in de laatste plaats aan de politici die de komende twee jaar zich kandidaat stellen voor een lokaal of bovenlokaal mandaat.<

bert.desomviele@bosplus.be

De Toekomstvisie Bos en Samenleving staat op www.bosforum.be

Thema Natuur

Ter gelegenheid van de Boekenweek verscheen een keur van publicaties die min of meer aansloten bij het thema van dit jaar: natuur. Om te beginnen het Boekenweekessay. Als auteur was Jan Terlouw aangezocht, een begrijpelijke keuze. Door links en rechts gewaardeerd, begaan met natuur en milieu en bovendien een vlotte schrijver. In 'Natuurlijk' brengt hij het fascinerende van de natuur voor het voetlicht, dichtbij en veraf, in het groot en in het klein. De Californische condor in Noord-Amerika naast de kip in de eigen tuin, het oerbos van Bialowieza en het Groot Barrièreerif naast madeliefjes en stekelbaarzen. Natuur is altijd aanwezig, als vriend, als vijand, als bron van inspiratie, betoogt Terlouw, maar nu verkeert zij door toedoen van de mens in groot gevaar. Het is zonder meer knap hoe hij in een enkele alinea weet uit te leggen wat het broeikas-effect is. En waarom de overgang naar duurzame energie zo moeizaam verloopt, hoewel het technisch kan en economisch haalbaar is. Als we inzien dat de grootste ramp die ons bedreigt is wat we de natuur aandoen, komt het nog wel goed. Een wat sudderend slot van een verder instructief boekje, zeker ook voor mensen die weinig met het thema ophebben. In de Heimans en Thijsse reeks van de KNNV verscheen een minibiografie van Jac.

P. Thijsse. Eerdere delen gingen over Eli Heimans en over Thijsse en het behoud van het Naardermeer. Dick van der Meulen, die eerder biografieën (Multatuli) en over natuur schreef, is erin geslaagd in kort bestek leven en werk van Thijsse te bespreken en toch ook iets van zijn karakter te belichten. Mooi geïllustreerd. Basisstof voor natuurbeschermers en geschikt voor de leek.

Het meest verrassende boekje vond ik 'Natura morte' van Jelle Reumer, een reis langs 'paleontologische topstukken' in 11 Nederlandse natuurhistorische musea en 1 in België. Soms is het topstuk een fragment van een schedel, soms een compleet skelet, een stilleven met ammonieten of versteende zeelelies. Steeds is er een bijzondere geschiedenis aan verbonden, die Reumer smakelijk uit de doeken doet. Even leerzaam als vermakelijk en ook nog eens mooi uitgegeven.

Chantal van Dam

Jan Terlouw: *Natuurlijk*. Uitgave CPNB, prijs € 3,50
Dick van der Meulen: *Jac.P.Thijsse*. Uitgave KNNV, prijs € 12,95
Jelle Reumer: *Natura morte*. Uitgave Historische Uitgeverij, prijs € 12,50

